

Informare asupra stadiului de transpunere al directivelor europene vizând dreptul la apărare și consolidarea drepturilor persoanelor suspectate și acuzate prin stabilirea unor standarde minime comune privind drepturile la un proces echitabil. impactul acestora asupra exercițiului profesiei de avocat (2)

Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale (în continuare, Directiva) este întemeiată pe prevederile articolului 82 alineatul (2) litera (b) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (în continuare TFUE), care atribuie Parlamentului European și Consiliului, în baza procedurii legislative ordinare competența de a adopta norme minime în măsura în care este necesar pentru a facilita recunoașterea reciprocă a hotărârilor judecătorești și a deciziilor judiciare, precum și cooperarea polițienească și judiciară în materie penală cu dimensiune transfrontalieră, prin directive, referitoare la drepturile persoanelor în procedura penală.

Directiva este publicată în limba română în JO L 65/1 din 11.3.2016, în format electronic la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016L0343&from=RO>

Directiva (variantea în limba română) poate fi accesată și pe site-ul UNBR la rubrica „Legislație > Legislație UE” (<http://www.unbr.ro/category/legislatie/legislatie-ue/>)

Preambulul directivei precizează că:

(...)

(12) Prezenta directivă ar trebui să se aplice persoanelor fizice care sunt suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale. Aceasta ar trebui să se aplice din momentul în care o persoană este suspectată sau acuzată de comiterea unei infracțiuni sau a unei presupuse infracțiuni și,

prin urmare, chiar înainte ca persoana respectivă să fie informată de către autoritățile competente ale unui stat membru, prin notificare oficială sau în alt mod, cu privire la faptul că este suspectată sau acuzată. Prezenta directivă ar trebui să se aplice în toate fazele procedurilor penale, până când hotărârea prin care se stabilește vinovăția sau nevinovăția persoanei suspectate sau acuzate de săvârșirea infracțiunii rămâne definitivă. Acțiunile în justiție și căile de atac care pot fi introduse numai după ce hotărârea în cauză rămâne definitivă, inclusiv acțiunile în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, nu ar trebui să intre în domeniul de aplicare al prezentei directive”.

Sunt semnificative rațiunile Directivei explicitate expres în Preambul cu privire la interdicțiile cu privire la declarații publice ale autorităților și utilizarea imaginilor puse la dispoziție de acestea cu privire la suspecți și inculpați persoane fizice:

„(16) Prezumția de nevinovăție ar fi încălcată în cazul în care declarații publice ale autorităților publice sau decizii judiciare, altele decât cele privind stabilirea vinovăției, se referă la o persoană suspectată sau acuzată ca fiind vinovată, atât timp cât vinovăția persoanei respective nu a fost dovedită conform legii. Aceste declarații și decizii judiciare nu ar trebui să reflecte opinia că persoana respectivă este vinovată. Acest fapt nu ar trebui să aducă atingere actelor de urmărire penală care urmăresc să probeze vinovăția persoanei suspectate sau acuzate, cum ar fi rechizitoriul, și nici deciziilor judiciare în urma cărora produce efecte o hotărâre suspendată, cu condiția respectării dreptului la apărare. De asemenea, acest fapt nu ar trebui să aducă atingere hotărârilor preliminare de natură procedurală, luate de autoritățile judiciare sau de alte autorități competente, care se întemeiază pe suspiciuni sau pe elemente de probă incriminatoare, cum ar fi deciziile de arest preventiv, cu condiția ca aceste hotărâri să nu se refere la persoana suspectată sau acuzată ca fiind vinovată. Înaintea luării unei hotărâri preliminare de natură procedurală, autoritatea competentă ar putea fi nevoită să verifice dacă există suficiente elemente de probă incriminatoare împotriva persoanei suspectate sau acuzate care să justifice hotărârea respectivă, iar hotărârea poate conține referiri la aceste elemente.

(17) Noțiunea de „declarații publice ale autorităților publice” ar trebui înțeleasă ca fiind orice declarații care se referă la o infracțiune și care emană fie de la o autoritate implicată în procedurile penale legate de infracțiunea respectivă, cum ar fi autoritățile judiciare, poliția și alte autorități de aplicare a legii, fie de la o altă autoritate publică, cum ar fi miniștrii și alți funcționari publici, fără a se aduce atingere dreptului intern în materia imunității.

(18) Obligația de a nu se referi la persoanele suspectate sau acuzate ca fiind vinovate nu ar trebui să împiedice autoritățile publice să publice informații privind procedurile penale în cazul în care acest lucru este strict necesar din motive legate de ancheta penală, cum ar fi în cazul în care materialele video sunt făcute publice și publicului i se solicită să ajute la identificarea autorului presupus infracțiunii, sau în interes public, precum în cazul în care, din motive de siguranță, sunt furnizate informații locuitorilor dintr-o anumită zonă cu privire la o presupusă infracțiune împotriva mediului, sau atunci când organele de urmărire penală sau o altă autoritate competentă furnizează informații obiective cu privire la stadiul procedurilor penale în scopul de a preveni tulburarea ordinii publice. Justificarea prin aceste motive ar trebui limitată la situațiile în care este rezonabilă și pertinentă, ținând seama de toate interesele implicate. În orice caz, modul și contextul în care informațiile sunt difuzate nu ar trebui să creeze impresia că persoana este vinovată înainte de a se fi dovedit vinovăția acesteia conform legii.

(19) Statele membre ar trebui să ia măsurile adecvate pentru ca autoritățile publice, atunci când comunică informații mass-media, să nu se refere la persoanele suspectate sau acuzate ca fiind vinovate atât timp cât nu s-a dovedit conform legii că sunt vinovate. În acest scop, statele membre ar trebui să informeze autoritățile publice cu privire la importanța respectării prezumției de nevinovăție atunci când furnizează sau dezvăluie informații către mass-media. Aceasta nu ar trebui să aducă atingere dreptului intern care protejează libertatea presei și a altor mijloace de comunicare în masă.

(20) Autoritățile competente ar trebui să se abțină de la prezentarea persoanelor suspectate sau acuzate ca fiind vinovate, în instanță sau în public, prin utilizarea unor măsuri de constrângere fizică, cum ar fi cătușele pentru mâini sau pentru picioare, boxele de sticlă sau

cuștile, cu excepția situațiilor în care aceste măsuri sunt necesare din motive specifice cauzei, fie legate de securitate, inclusiv împiedicarea persoanelor suspectate sau acuzate de a se răni sau de a-i răni pe alții ori de a distruge bunuri de orice tip, fie legate de împiedicarea persoanelor suspectate sau acuzate de a se sustrage urmăririi sau de a avea contact cu persoane terțe, cum ar fi martorii sau victimele. Posibilitatea de a aplica măsuri de constrângere fizică nu înseamnă că autoritățile competente trebuie să ia vreo decizie formală cu privire la utilizarea acestui tip de măsuri.

(21) Atunci când este fezabil, autoritățile competente ar trebui, de asemenea, să se abțină de la a prezenta persoanele suspectate sau acuzate, în instanță sau în public, purtând uniforme penitenciare, pentru a evita să dea impresia că sunt vinovate”.

Sunt esențiale pentru realizarea corectă a apărărilor impuse în fiecare caz încredințat unui avocat prevederile directivei, care se referă la **dreptul la tăcere al suspectului și inculpatului și dreptul de a nu se autoincrimina, dar și obligația de aducere la cunoștință a acestor drepturi de către autoritățile judiciare și de aplicare a legii, precum și limitele acestor drepturi.**

Preambulul directivei explică dispozițiile sintetice ale acesteia:

(27) Dreptul de a păstra tăcerea și dreptul de a nu se autoincrimina presupune că autoritățile competente nu ar trebui să oblige persoanele suspectate sau acuzate să furnizeze informații împotriva voinței lor. Pentru a se stabili dacă a fost încălcat dreptul de a nu se autoincrimina sau dreptul de a păstra tăcerea, ar trebui să se țină seama de interpretarea Curții Europene a Drepturilor Omului privind dreptul la un proces echitabil în temeiul CEDO .

(28) Exercițarea dreptului de a păstra tăcerea sau a dreptului de a nu se autoincrimina nu ar trebui să fie utilizată împotriva persoanelor suspectate sau acuzate și nu ar trebui să fie considerată, prin ea însăși, ca dovadă că persoana respectivă a comis infracțiunea în cauză. Aceasta nu ar trebui să aducă atingere normelor naționale privind aprecierea probelor de către instanțe sau judecători, cu condiția respectării dreptului la apărare.

(29) Exercițarea dreptului de a nu se autoincrimina nu ar trebui să împiedice strângerea, de către autoritățile competente, a probelor care pot fi obținute în mod legal de la persoana suspectată sau acuzată prin utilizarea unor măsuri de constrângere legală și care au o existență independentă de voința persoanei suspectate sau acuzate, cum ar fi materialele obținute în baza unui mandat, materialele în legătură cu care există o obligație legală de reținere și de prezentare la cerere sau probele de respirație, de sânge, de urină și de țesut în vederea efectuării testului ADN.

(30) Dreptul de a păstra tăcerea și dreptul de a nu se autoincrimina nu ar trebui să împiedice statele membre să decidă, în cazul infracțiunilor minore, precum încălcările minore ale normelor rutiere, ca desfășurarea procedurilor sau anumite faze ale acestora să poată avea loc în scris sau fără anchetarea persoanei suspectate sau acuzate de către autoritățile competente în legătură cu încălcarea în cauză, cu condiția ca acest lucru să fie în conformitate cu dreptul la un proces echitabil.

(31) Statele membre ar trebui să ia în considerare luarea unor măsuri pentru a se asigura că, atunci când persoanelor suspectate sau acuzate li se furnizează informații cu privire la drepturile lor, în temeiul articolului 3 din Directiva 2012/13/UE , li se furnizează și informații privind dreptul de a nu se autoincrimina, în forma în care se aplică în dreptul intern în conformitate cu prezenta directivă.

(32) Statele membre ar trebui să ia în considerare luarea unor măsuri pentru a se asigura că, atunci când persoanelor suspectate sau acuzate **li se furnizează o notă privind drepturile în temeiul articolului 4 din Directiva 2012/13/UE** , această notă conține și informații privind dreptul de a nu se autoincrimina, în forma în care se aplică în dreptul intern în conformitate cu prezenta directivă”.

Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și al Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale, publicată în limba română în JO L 142/1 din 1.6.2012, în format electronic la adresa <http://eurlex.europa.eu/legaccontent/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0013&from=RO> și pe

site-ul UNBR la rubrica „Legislație > Legislație UE” (<http://www.unbr.ro/category/legislatie/legislatie-ue/>), prevede la art. 3:

„(1) Statele membre se asigură că persoanele suspectate sau acuzate sunt informate prompt cu privire la cel puțin următoarele drepturi procedurale, astfel cum se aplică în dreptul intern, pentru a asigura posibilitatea exercitării efective a drepturilor respective:

- (a) dreptul de a fi asistat de un avocat;
- (b) orice drept la consiliere juridică gratuită și condițiile pentru obținerea unei astfel de consilieri;
- (c) dreptul de a fi informat cu privire la acuzare, în conformitate cu articolul 6;
- (d) dreptul la interpretare și traducere;
- (e) dreptul de a păstra tăcerea.

(2) Statele membre garantează că informațiile puse la dispoziție în conformitate cu alineatul (1) sunt furnizate oral sau în scris, într-un limbaj simplu și accesibil, ținând seama de orice nevoie specială a persoanelor suspectate vulnerabile sau acuzate vulnerabile”.

Art. 4 din Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului prevede:

„(1) Statele membre se asigură că persoanelor suspectate sau acuzate care sunt arestate sau reținute li se furnizează cu promptitudine o Notă scrisă privind drepturile. Persoanelor în cauză li se va oferi oportunitatea de a citi Nota privind drepturile și li se va permite să păstreze această notă pe toată perioada în care sunt private de libertate.

(2) Pe lângă informațiile furnizate în conformitate cu articolul 3, Nota privind drepturile menționată la alineatul (1) din prezentul articol cuprinde informații cu privire la următoarele drepturi, astfel cum se aplică ele în conformitate cu dreptul intern:

- (a) dreptul de acces la materialele cauzei;

(b) dreptul de a informa autoritățile consulare și o persoană;

(c) dreptul de acces la asistență medicală de urgență; și

(d) numărul maxim de ore sau de zile pentru care persoana suspectată sau acuzată poate fi privată de libertate înainte de a se ajunge în fața unei autorități judiciare.

(3) Nota privind drepturile cuprinde, de asemenea, informații de bază cu privire la orice posibilitate, în temeiul dreptului intern, de a contesta legalitatea arestării, de a obține o revizuire a detenției sau de a solicita eliberarea provizorie.”

Un document corespunzător acestor prevederi a fost elaborat de UNBR și dat publicității la 12 mai 2017.

Scrisoare cu privire la drepturi – Informare privind drepturile persoanei private de libertate și Informare privind drepturile persoanei împotriva căreia s-a luat o măsură privativă de libertate în baza unui mandat european de arestare este republicată pe site-ul UNBR (<http://www.unbr.ro/republicam-articolul-intitulat-scrisoare-cu-privire-la-drepturi-informare-privind-drepturile-persoanei-private-de-libertate-si-informare-privind-drepturile-persoanei-impotriva-careia-s-a-lua/>)

Av. Gheorghe Florea

Președintele UNBR